

Agustí Segarra

Catedràtic d'Economia Aplicada

Universitat Rovira i Virgili

PRÒLEG

El nou llibre de Josep Bertran Cuders és doblement oportú, tant pel context temporal —el crac del 29— com pel seu abast geogràfic —la ciutat de Reus i la comarca del Baix Camp. Des dels primers paràgrafs, l'autor és ben conscient de la dimensió global i sistèmica de la crisi del 29. Per aquesta raó, des de les primeres pàgines es fa referència a tota una selecció d'historiadors i economistes que han aprofundit en la realitat de les crisis financeres que, de tant en tant, tenen lloc al si del capitalisme. Emmarcar les claus interpretatives de la crisi de l'any 1929 apareix com un exercici imprescindible, i així ho fa Josep Bertran quan torna a Reus i la seva comarca, aquesta vegada per fer-se càrrec d'un període que té molts paral·lelismes amb l'època que ens ha tocat viure.

Si volem aprofundir en els impactes de la crisi actual sobre Reus i la seva comarca caldrà recórrer a aquest llibre; tot i que, per sort, no és l'únic estudi a l'abast sobre la dècada dels vint i la crisi del 29. Aquest període, que sovint queda eclipsat per la Primera Guerra Mundial i la guerra civil espanyola, ens permet entendre l'economia i la cultura mundial.

Josep Bertran construeix el seu discurs a partir de fonts primàries, com ara les dades quantitatives de la Cambra de Comerç de Reus i de l'Arxiu Comarcal de la ciutat. L'autor és conscient que la història econòmica es construeix amb dades procedents d'una gran varietat de fonts i, per això, les dades quantitatives les enriqueix amb altres informacions més qualitatives. Amb aquesta pràctica, l'autor ret homenatge als grans historiadors que han trobat en Catalunya un dels bancs de proves més atractius per a l'estudi de la transformació d'un país, des del punt de vista econòmic i social. La nòmina d'historiadors és extensa, tot i que

hi destaquen les obres de Josep Fontana, Jordi Nadal, Pierre Vilar i Pere Anguera, entre d'altres. Sota el bon fer de l'escola catalana d'historiadors, l'autor aborda la crisi del 29 com un fenomen sistèmic que té una dimensió global i local que es retroalimenten.

Així, doncs, la crisi econòmica no s'aborda com una anècdota sinó com una mena de catarsi de les economies de mercat que, de tant en tant, han de purgar les males pràctiques derivades de l'ambició i els desequilibris entre l'estalvi i la inversió productiva. En les dues darreres dècades, els avenços sobre les causes i la lògica interna de les crisis financeres han estat notables. En la mesura que s'avança en les recerques és més evident que estem davant d'un fenomen cíclic, mai més ben dit, i que s'alimenta a partir de les contradiccions de les economies de mercat. Una de les primeres crisis de les que tenim constància va ser la bombolla especulativa de les tulipes a Holanda, l'any 1636. Més endavant es registraren altres episodis que desencadenaren en bombolles especulatives durant els anys 1857, 1873, 1929, 1973, 1980, 1995 i 2001, per acabar en l'actual recessió iniciada l'any 2008.

Josep Bertran emmarca la seva anàlisi de la mà d'un dels referents en matèria de crisis financeres, l'historiador Charles Kindleberger. En *Manies, Panics and Crashes: A History of Financial Crises* (Kindleberger, 2000) aquest autor presenta la seqüència que registren totes les crisis. En la primera etapa de la bombolla els preus dels actius pugen fins a nivells insostenibles. En la segona etapa, quan la pressió de les comandes de compra comença a afluir, es produeix el pànic. I, en la tercera etapa, els inversors fan via per retirar els seus fons. En funció del nivell d'integració entre les economies es propaga la crisi a través de la circulació dels capitals i del comerç internacional a una velocitat de transmissió determinada. A Reus, la tradicional obertura de l'economia local cap als mercats externs va provocar una transmissió ràpida de la crisi i, a la vegada, uns efectes negatius per damunt dels que experimentaren altres territoris menys exposats al comerç internacional.

Sembla que la lògica interna de les crisis sempre és la mateixa. Durant els bons temps els inversors assumeixen riscos, fins que n'assumeixen massa i arriba un moment en què no poden fer front als elevats deutes en què van incórrer per adquirir-los. Quan esclata la crisi el pànic s'apodera de tothom i, en pocs dies, arriba a les economies locals. Per aquesta raó a Reus i comarca la tradició mercantil i d'economia oberta va afegir un plus en la incidència negativa de la crisi del 29 sobre la seva economia.

En el cas que ens ocupa, el dijous 24 d'octubre de 1929 es va ensorrar la Borsa de Nova York, la qual cosa donà lloc a una caiguda sense precedents dels actius borsaris. El pànic a les borses per la caiguda dels valors i l'elevat endeutament dels inversos generà un llarg període de deflació i paràlisi econòmica. Ara bé, encara que els mitjans d'informació han recreat la crisi del 29 en les imatges d'aquell dijous d'octubre, no hem d'oblidar que el veritable origen de la crisi fou més aviat Europa que no pas els Estats Units. El 1927 es va produir la caiguda del mercat de valors d'Alemanya, el 1928 el de la Gran Bretanya i el febrer de 1929 el de França. Les capitulacions imposades després de la Primera Guerra Mundial per les grans potències mundials a l'Alemanya vençuda, com va denunciar John Maynard Keynes, van ser el principal origen de la crisi. Aquestes circumstàncies van provocar una expansió sobre bases febles durant la dècada dels vint. L'economia catalana, i en particular Reus i la seva comarca, no en va restar al marge.

Catalunya, així com Reus i comarca, amb la recessió del 1929 experimentà una contracció notable per no aprofitar els anys de bonança del conflicte europeu. Mentre les grans economies europees estaven immerses en un conflicte sense precedents Catalunya i Reus en particular, com a plaça comercial, no van saber aprofitar la favorable conjuntura internacional. Si bé, durant els anys del conflicte bèl·lic, gairebé totes les branques industrials experimentaren una expansió de les exportacions i de la producció, el seu impacte sobre la inversió i la modernització de l'economia fou gairebé nul.

L'expansió dels anys de la guerra mundial descansava sobre bases poc sòlides que, aviat, van donar lloc a les tensions socials i econòmiques que caracteritzarien la dècada dels vint. De fet, durant els anys 1920-21 la crisi de postguerra ja havia fet acte de presència i s'advertia, sense embuts, en les febleses i les amenaces de l'economia de Reus i de la seva comarca. Passats els anys daurats de la guerra mundial, els fabricants i comerciants de la Cambra de Comerç de Reus es lamentaven de l'ocasió perduda per la ciutat i la seva comarca, tal com ho expressa Pere Anguera, quan afirma que, amb el seu saber fer, «els burgesos reusencs, [que] van veure com el calaix s'omplia [...], intentaren fer anar a tot trap les seves màquines, aprofitant al màxim els avantatges del període, però en cap moment no es veieren amb pit per a transformar la seva indústria».

La bombolla exportadora no va servir per potenciar un model productiu més modern, sinó, al contrari, per assentar unes pràctiques espe-

culatives basades en la contenció dels salaris, la inflació i la concentració dels guanys en poques mans. A partir de la crisi mundial dels anys 1920-21, les tensions socials reclamaren un canvi en les bases econòmiques i en les regles socials. El mateix Josep Bertran va publicar un llibre sobre Reus i el Baix Camp durant la Dictadura de Primo de Rivera en el qual qüestiona el tòpic dels «feliços anys vint», tant a escala local com catalana.

Seguint cronològicament a la Dictadura de Primo de Rivera, Josep Bertran de la mà del Centre de Lectura de Reus ens proposa una segona entrega molt oportuna per esbrinar, en clau territorial, l'entrellat de la crisi del 1929. Però hem de ser conscients que el producte final va més enllà del mateix títol que l'encapçala, *La crisi de 1929 a Reus i comarca*. El llibre reivindica conèixer el passat com un exercici imprescindible per saber encarar el futur i, sobretot, per evitar cometre els mateixos errors que els nostres avantpassats. El llibre no sols ens facilita una mirada cap al nostre passat sinó que també ens ofereix una bona eina per interpretar l'economia reusenca, al llarg de tot el segle xx.